

POSITION PAPER MILIEU CENTRAAL

Van willen naar doen

Ten behoeve van het rondetafelgesprek van de vaste commissie voor Klimaat en Groene Groei over het advies van het Nationaal Burgerberaad Klimaat en de kabinetsreactie daarop.

Kernboodschap

Het Nationaal Burgerberaad Klimaat laat zien dat veel Nederlanders bereid zijn hun dagelijks leven duurzamer in te richten. Onze Monitor Duurzaam Leven bevestigt dat beeld. Maar die bereidheid wordt nog onvoldoende omgezet in gedrag.

Nederland heeft niet alleen een draagvlakvraagstuk, maar vooral een doe-vraagstuk.

Veel duurzame keuzes zijn nog te duur, te ingewikkeld of onvoldoende beschikbaar. Het kabinet erkent in zijn reactie dat mensen duurzame keuzes willen maken, maar dat die keuzes vaak nog niet makkelijk of betaalbaar genoeg zijn. Tegelijkertijd worden voorstellen die deze drempels kunnen verlagen, zoals een btw-vrijstelling op reparatie, niet overgenomen of vooruitgeschoven. De vertaalslag naar beleid dat past bij burgers en bij wat zij willen, ontbreekt dus nog. Juist bij het domein 'spullen' is dit het geval. De Monitor Duurzaam Leven laat zien dat het gemiddelde draagvlak om daarin circulaire keuzes te maken rond de 71% ligt. Ter vergelijking: bij keuzes rond de energietransitie is het gemiddelde draagvlak maar 51%. Zo blijft klimaatwinst liggen.

Onze boodschap aan de Kamer is daarom: benut de bereidheid die er al is. Kijk bij de voorstellen van het Burgerberaad naar zowel klimaatimpact als draagvlak, en vooral naar wat mensen ervan weerhoudt hun bereidheid om te zetten in gedrag. Maak duurzame keuzes betaalbaar, haalbaar en duidelijk. Beleid moet aansluiten bij wat consumenten willen, kunnen en al doen.

Klimaatbeleid landt in het dagelijks leven.

Milieu Centraal onderzoekt welke keuzes in het dagelijks leven impact hebben op klimaat en milieu, hoe Nederlanders tegenover die keuzes staan, wat zij al doen en wat hen belemmert. We combineren kennis over milieu-impact met kennis over gedrag en vertalen die naar praktisch handelingsperspectief. Vanuit die expertise kijken wij naar de kabinetsreactie op het advies van het Burgerberaad. Veel klimaatbeleid moet uiteindelijk landen in het dagelijks leven: in hoe mensen wonen, reizen, eten en consumeren. Daar wordt zichtbaar of beleid mensen in staat stelt duurzamer te leven. Onze Monitor Duurzaam Leven, een representatieve meting onder ongeveer 4.700 Nederlanders, laat zien dat bij veel impactvolle duurzame keuzes een aanzienlijk verschil bestaat tussen ervoor openstaan en het daadwerkelijk doen. Dat verschil noemen wij het onbenutte potentieel.

Kijk naar klimaatimpact én draagvlak. Maak maatregelen waardoor burgers daadwerkelijk minder nieuwe spullen kopen.

Als alle Nederlanders slechts 5 stuks bovenkleding per jaar zouden kopen in plaats van nu gemiddeld 19, levert dat een CO₂-winst op die grofweg vergelijkbaar is met de jaarlijkse klimaatvoetafdruk van 200.000 huishoudens. Een meerderheid (56%) is hier nu al toe bereid, terwijl we gemiddeld (alle kleding en accessoires samen) nog zo'n 50 kledingstukken per jaar

kopen. Ook bij andere productcategorieën, zoals elektronica en meubels, is de potentie groot. Beleid om verleiding tot onnodige aankopen te verminderen, reparatie te vergemakkelijken en producten langer te laten meegaan, is dus cruciaal.

Het Burgerberaad hanteerde voor zijn aanbevelingen zelf een grens van 75% steun. Voor de politieke weging van maatregelen hoeft die keuze niet bepalend te zijn. Een voorstel kan grote klimaatwinst opleveren en brede steun hebben zonder 75% te halen. Zo kreeg de eiwittransitie 69% steun in het Burgerberaad, terwijl de potentiële klimaatwinst binnen de voedseltransitie groot is.

Uit onze Monitor blijkt ook dat Nederlanders regelmatig onderschatten hoeveel andere mensen openstaan voor duurzame keuzes. Daardoor kan het maatschappelijk draagvlak groter zijn dan in het publieke debat zichtbaar wordt. Wij adviseren daarom verder te kijken dan het stempercentage. Weeg klimaatimpact, draagvlak en de praktische mogelijkheden om mensen in beweging te brengen in samenhang af.

Maak circulaire keuzes betaalbaar, makkelijk en haalbaar. Dit gaat verder dan informeren en overtuigen.

Openstaan voor een duurzame keuze betekent nog niet dat iemand die keuze ook kan maken. De Monitor Duurzaam Leven toont daar een grote kloof. Mensen kunnen bereid zijn hun woning te verduurzamen, minder nieuwe spullen te kopen of anders te reizen, terwijl kosten, beschikbaarheid, complexiteit of gebrek aan informatie hen ervan weerhouden dat ook te doen. Beleid kan helpen dit potentieel te benutten, vooral door de omstandigheden te verbeteren waaronder mensen keuzes maken. Denk aan betaalbare alternatieven, duidelijke informatie, toegankelijk aanbod en financiële prikkels die de duurzame keuze aantrekkelijker maken.

Een neveneffect van beleid is dat het draagvlak kan beïnvloeden. Een verbod of subsidie stuurt direct gedrag, laat zien wat we in deze maatschappij belangrijk vinden en werkt daarmee normerend. Uit onze flitspeiling van mei 2026 blijkt bijvoorbeeld dat de openheid voor warmtepompen en elektrisch rijden in één jaar groeide van een minderheid naar een ruime meerderheid. De bereidheid om een warmtepomp te installeren steeg van bijna 50% naar 70%. Beleid en maatschappelijke omstandigheden kunnen mede bepalen wat mensen als haalbaar en normaal ervaren. De Wetenschappelijke Klimaatraad wijst er daarbij op dat gedragsbeleid niet tegenover keuzevrijheid hoeft te staan. Door barrières weg te nemen kan de feitelijke keuzevrijheid juist groter worden.

Op het domein spullen is duidelijk beleid nodig. Benut nu het draagvlak.

Bij spullen wordt de kloof tussen willen en doen heel concreet. De aanbeveling ‘Lang leven(de) spullen’ kreeg 94% steun in het Burgerberaad. Ook de Monitor Duurzaam Leven meet op dit terrein een grote bereidheid. Gemiddeld staat 71% van de Nederlanders open voor duurzame keuzes rond spullen, zoals minder nieuw kopen, vaker repareren en langer met producten doen. Slechts 24% maakt vergelijkbare keuzes al.

Met name bij repareren is het verschil groot. De bereidheid om te repareren is 80% voor smartphones, 78% voor huishoudelijke apparaten, 74% voor meubels en 68% voor kleding. Het werkelijke gedrag blijft daar fors bij achter. Mensen weten bijvoorbeeld niet altijd waar ze terecht kunnen, vrezen hoge kosten of denken bij een kapot product niet vanzelfsprekend aan

reparatie. Het advies van het Burgerberaad richt zich op het wegnemen van deze praktische drempels.

Het kabinet zet onder meer stappen op het gebied van repareerbaarheid en circulaire ambachtscentra. Verschillende consumentgerichte voorstellen worden echter niet overgenomen waaronder een btw-vrijstelling op reparatie, een vaste en langere garantieperiode, langere software-updates en een online repairdesk. Over een reparatiefonds wordt later besloten. Dit zijn bij uitstek maatregelen om nu te verkennen. Ze stellen de consument in staat die hoge bereidheid om te zetten in actie. Aangezien het kabinet zelf constateert dat duurzame keuzes voor mensen vaak nog te duur of te lastig zijn, is het opvallend dat de doorgeschoven of afgewezen aanbevelingen van het Burgerberaad niet in hogere mate worden verkend. Hier ligt onbenutte CO₂-winst die op relatief korte termijn kan worden verzilverd.

Op basis van eerdere openheidscijfers uit de Monitor Duurzaam Leven berekende TNO dat minder nieuwe spullen kopen theoretisch kan leiden tot een reductie van 2,3 megaton CO₂-equivalent per jaar, wanneer mensen die ervoor openstaan maar het nog niet doen hun gedrag veranderen. Het betreft mondiale uitstoot, omdat veel consumptiegoederen buiten Nederland worden geproduceerd.

Wat wij de Kamer meegeven

De kabinetsreactie benut het potentieel dat het Burgerberaad zichtbaar maakt nog niet consequent. Wij geven de Kamer daarom drie adviezen mee.

1. Zet meer in op het mogelijk maken van circulaire keuzes met hoge klimaatimpact.

Het Burgerberaad, TNO en CE Delft bieden hiervoor kansrijke beleidsmaatregelen, zoals het verlagen van btw, het beschikbaar maken van meer reparatiepunten en het aan banden leggen van reclame. Beschouw de 75%-grens van het Burgerberaad niet als beleidsmatige ondergrens en kijk ook naar voorstellen daaronder met grote potentiële klimaatwinst en breed draagvlak.

2. Er is niet één 'silver bullet'.

Zorg dat regelgeving, financiële prikkels, informatie en beschikbaar aanbod elkaar versterken. Richt beleid nadrukkelijker op het wegnemen van de drempels tussen willen en doen. Als een refurbished product niet beschikbaar is, kunnen mensen het ook niet kopen. Als het te duur is, zullen consumenten het niet overwegen, terwijl volgens de Monitor Duurzaam Leven bijna 80% ervoor openstaat om refurbished meubels aan te schaffen in plaats van nieuwe.

3. Benut het directe potentieel bij spullen.

Kijk opnieuw naar de voorstellen uit 'Lang leven(de) spullen' die niet zijn overgenomen of zijn uitgesteld, in het bijzonder waar deze prijs, gemak en duidelijkheid voor consumenten verbeteren. Beoordeel de maatregelen daarbij in samenhang en ga na welke combinatie nodig is om repareren, hergebruik en langer met spullen doen makkelijker en aantrekkelijker te maken. Heroverweeg het uitstel en verken nu welke maatregelen op korte termijn de meeste impact hebben. Veel Nederlanders willen al duurzamer leven en hoeven daarvan niet meer overtuigd te worden. De opgave is hen in staat te stellen dat ook te doen.

Over Milieu Centraal

Milieu Centraal, Kenniscentrum Duurzaam Leven, is een onafhankelijke kennisorganisatie die consumenten en professionals helpt duurzame keuzes te maken. We onderzoeken de milieuo-

impact van keuzes in het dagelijks leven, combineren dit met gedragskennis en maken die kennis praktisch toepasbaar. Met de Monitor Duurzaam Leven volgen we structureel wat Nederlanders doen, waar zij voor openstaan en welke belemmeringen zij ervaren.

Bronnen

CE Delft, Impactanalyse advies Nationaal Burgerberaad Klimaat (december 2025)

Milieu Centraal, Flitspeiling Draagvlak Energietransitie (2026), op te vragen via

info@milieucentraal.nl

Milieu Centraal, Monitor Duurzaam Leven (2025)

Nationaal Burgerberaad Klimaat, Advies (1 december 2025)

Rijksoverheid, Nationaal Burgerberaad Klimaat: Reactie van het kabinet op het advies (29 mei 2026)

SCP, Klimaat en Samenleving (2026)

TNO, Het potentieel van leefstijlveranderingen in de Nederlandse klimaattransitie (2025)

Wetenschappelijke Klimaatraad, Aan de slag met gedrag! (2026)